

Милка В. Николић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију
Катедра за српски језик
Orcid: 0009-0001-4964-0047

СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК МЕДИЦИНСКЕ СТРУКЕ: ЛЕКСИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛ УЏБЕНИКА НАМЕЊЕНИХ ПОЧЕТНОМ НИВОУ²

Предмет овог рада односи се на српски као страни језик струке, а реч је о настави која се реализује у складу с професионалним потребама студената медицине. Циљ је да се испита лексички потенцијал постојећих уџбеника за коришћење у настави коју похађају полазници медицинског профила. Корпус чини 12 уџбеничких публикација. Примењују се метода анализе садржаја и дескриптивна метода. Анализа уџбеничких садржаја везаних за тематику здравства (делови тела, одлазак код лекара, врсте болести, поступак лечења) – показује да корпус посматран као целина има висок лексички (наставни) потенцијал. Постојећи уџбеници омогућавају да се дође до лексичких јединица погодних за наставу српског као страног језика намењену студентима медицине. Сумирањем резултата спроведене анализе долази се до питања која треба решити у будућим истраживањима српског као страног језика медицинске струке.

Кључне речи: српски као страни језик, језик медицинске струке, лексички потенцијал, уџбеник, почетни ниво знања, компетенција, лексичка јединица

1. УВОД

Методика наставе српског као страног језика представља србитичку дисциплину која има наслеђе и континуитет (в. Novaković 2022с: 15–26), о чему сведоче објављени чланци и монографије (в. Крајишник 1992–1993; Nikolić 2020), научни резултати (в. Nikolić 2021; Nikolić 2023), уџбеници (в. Đorđević 2018), као и истраживања уџбеничке продукције (в. Novaković 2022b). У новије време развијају се студијски програми (в. Novaković 2022a) и формира се одговарајућа стручна литература за обуку и усавршавање наставника српског као страног језика (нпр. Lompar 2017; Novaković 2022b; Redli 2023). Сходно актуелном образовном,

¹ milka.nikolic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање у овом раду финансирано је по Уговору о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада запослених у настави на акредитованим високошколским установама у 2024. години 451-03-65/2024-03/ 200198.

друштвеном и културолошком контексту, лингводидактика се сусреће с новим теоријским и практичним изазовима.

Предмет овог рада односи се на *српски као страни језик струке*,³ а реч је о настави која се изводи у складу с професионалним потребама студената медицине. Наше истраживање иницирано је активно-стима Центра за српски као страни језик при Филолошко-уметничком факултету (Крагујевац) започетим током академске 2023/2024. године у сарадњи са Факултетом медицинских наука (Крагујевац). У питању је студијски програм медицине на енглеском језику, а учење српског језика предвиђено је као факултативни курс. Матерњи језик већине полазника припада несловенским језичким групама, сви су потпуни почетници и сви показују високу мотивацију за учење (што је очекивано јер су се својевољно определили за курс српског као страног језика).⁴

За сада немамо уџбеник српског као страног језика специјално намењен медицинској струци, стога се наставници ослањају на дидактичка средства предвиђена за опште курсеве.⁵ Циљ овог рада јесте да се испита лексички потенцијал постојећих уџбеника за коришћење у настави почетног нивоа коју прате полазници медицинског стручног профила.⁶ Корпус нашег истраживања чини 12 уџбеничких публикација намењених основном нивоу општег курса, објављених у Србији и иностранству између 1986. и 2011. године. У корпус су уврштена издања у којима су заступљене лекције с темом о здравству (што смо утврдили прелиминарном анализом). Примењујемо методу анализе садржаја и дескриптивну методу. Очекивано је да уџбеници општег језика располажу лексичким ресурсима од којих, уз одређена прилагођавања и проширивања, може да се пође у развијању лексичке компетенције у језику медицинске струке.

2. ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

У новијој србистици постоје теоријска и корпусна истраживања језика медицинске струке, која представљају значајно полазиште за методичку наставу српског као страног језика медицинске струке.

3 На пример, у последњих 5 година Центар за српски као страни језик при Филолошко-уметничком факултету (Крагујевац) имао је знатно више полазника нефилолошких профила него страних студената србистике. До академске 2023/2024. године највише је било студената машинства и математике, а у поменутој години највише је студената медицине.

4 Наставу похађа око 120 студената распоређених у групе код 5 наставника. Курс предвиђа 8 часова недељно (2 дана по 4 часа), 15 недеља у семестру.

5 Страни студенти медицине и ранијих деценија били су бројни у Србији. Доступни су подаци о настави српског као страног језика на Медицинском факултету у Београду (в. Vrborić 2007). Почетком осамдесетих година двадесетог века у више градова у Србији реализована је настава српског језика за ученике појединих (тада несврстаних) земаља који су се школовали у области здравства (в. Novaković 2023).

6 Као полазиште за наставу на средњем и вишем нивоу може се користити уџбеник намењен за учење енглеског језика медицинске струке: Mičić Kandijaš 2017a.

Преглед литературе доноси следеће увиде: (1) проучаваоци указују на функционалну раслојеност српског језика медицине, тј. на његову употребу у науци, неформалној комуникацији и медијима (в. Marković 2014); (2) пажња је посвећена утицају енглеског језика на српску медицинску терминологију (в. Mičić 2013b; Mičić, Sinadinović 2013; Stijović, Lekić 2016); (3) с лексиколошког и лексикографског аспекта испитују се семантичке (хипонимско-хиперонимијске) релације у медицинској терминологији (в. Štasni 2002); (4) иако нису директно усмерена на медицинску струку, значајна су истраживања соматизама (в. Štrbac, Štasni 2017); (5) треба поменути и анализе језичко-стилских одлика фармацевтског упутства (Papaz 2013; Jovanović 2014); (6) узимамо у обзир и методичка истраживања наставе српског као матерњег језика у средњој медицинској школи (в. Raković 2017; Raković 2018).

Већи део постојеће србистичке литературе из ове области има контрастивно усмерење (поређење српског са енглеским, француским и немачким језиком), а осветљавана је следећа проблематика: (1) однос језика медицинске струке према општем језику (Mirić 2014); (2) медицинска терминологија са семантичког, творбеног и лексикографског аспекта (Mičić 2004; Mičić 2006; Mičić 2006; Mičić 2009; Mičić, Marković 2011; Kočović 2015); (3) комуникација између лекара и пацијента из перспективе анализе дискурса и критичке анализе дискурса (Sinadinović 2014; Sinadinović 2015; Sinadinović 2016; Sinadinović 2017a; Sinadinović 2017b); (4) превођење текстова из области здравства (Lojanica, Todorović 2009; Mičić Kandijaš 2017b); (5) настава енглеског као страног језика струке за студенте медицине (Mičić 2009; Filipović 2013; Mičić Kandijaš, Mijomanović 2016; Vukčević Lacković 2016).

Узимамо у обзир сазнања и искуства стечена током наставе српског језика која је организована за стране студенте на Медицинском факултету у Београду (уп. Vrborić 2007): (1) предност се даје лексички, док је граматика, условно речено, у другом плану;⁷ (2) лексика је општа, али и здравствена (тело, органи, ткива, болести, разговор пацијента и лекара, организација здравственог система); (3) лексички минимум активног фонда износи 500 речи; (4) више се увежбава усмена рецепција и усмена продукција у односу на читање и писање.⁸

Према препорукама *Заједничког европског оквира за живе језике* (уп. ZEO 2003), компетенције везане за *језик струке* предвиђене су за средњи ниво знања (Б1 односно *праг ниво*). У складу с тим, за стране студенте медицине на почетном нивоу реализује се општи курс прилагођен њиховим професионалним потребама, дакле, обрађују се садржаји општег језика примењиви у области здравства.⁹

7 Теоријски аспекти, емпиријски налази и методичке препоруке за лексички *приспу* доступни су у: Крајишник 2016.

8 Разноврсни типови наставних стратегија којима се развија *вештина говорења*, као и поступци за њено праћење и вредновање, детаљно су објашњени у: Redli 2023.

9 При креирању курсева усклађених с потребама полазника користе се резултати истраживања *минималних лексичких и грамастичких структура* у српском као

За полазнике српског као страног језика струке биће најсврси-сходнији лексички приступи настави, при чему треба имати у виду: (1) да учење изолованих речи и група речи не доноси значајан напредак, стога речи треба учити у одређеним лексичким спојевима и граматичким структурама (Dražić 2014: 225); (2) да лексика представља „један сегмент укупне језичке грађе, који је, усљед своје информативности најизраженији у успостављању комуникације”, због чега је потребно да лексички приступ „буде плански, слојевит, флексибилан и компатибилан са другим језичким садржајима” (Krajišnik 2016: 209).

Исто тако, значајне су препоруке које се односе на: (1) интегрисано учење лексике и синтаксе (Stipčević 2019: 353); (2) могућност да се целовити изрази (синтагме, реченице) уче и пре него што је, по наставном програму, предвиђена обрада граматичких облика који се у њима јављају – уколико омогућавају полазницима да се на почетном нивоу укључе и реалне комуникативне ситуације (Marinković 2003: 287; Marinković 2016: 89).

Наша анализа уџбеничког корпуса усмерена је на издвајање лексема и лексичких спојева, погодних (корисних) за почетни ниво српског као страног језика медицинске струке. Циљ је да се дође до лексичких ресурса који омогућавају полазницима комуникацију са саговорницима у професионалној пракси.

3. РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ

Анализа је спроведена на грађи од 12 уџбеника српског као страног језика: (1) Zenčuk i dr. 1986 (317–320); (2) Babić 1991a (154–159); (3) Babić 1991b (75–78); (4) Ćorić 1991 (113–123); (5) Sokalj 1996 (152–171); (6) Bjelaković, Vojnović 2004 (138–139); (7) Ćorić, Nikitović 2005 (92–103); (8) Selimović Momčilović, Živanić 2007 (205–212); (9) Danilović 2011 (138–143); (10) Duškov i dr. 2011 (26–34, 103–108); (11) Liber, Prpa 2011 (22–23, 43–44); (12) Trofimkina, Drakulić Prijma 2011 (155–160).

Као помоћне изворе користили смо следећа лексикографска остварења: (1) систематски речник (Jovanović, Atanacković 1980); (2) медицински речник (Mičić 2011); (3) два речника глагола (Petrović, Dudić 1986; Babić 2011); (4) речник српског језика (Rečnik 2007).

Анализа је показала да корпус посматран као целина има довољан лексички потенцијал за наставу српског као страног језика намењену студентима медицине на почетном нивоу.¹⁰ Постојећи дидактички ресурси омогућавају наставнику да селекује лексику и прилагоди њену обраду полазницима.

Најшири допринос проблематици коју испитујемо у овом раду пружају уџбеници старије генерације настали у контексту

страном језику, који су доступни у: Dražić 2008.

10 Наш циљ је био да дођемо до искустава и сазнања из постојећих уџбеника посматраних у целини (није било предвиђено њихово вредновање). Ова дидактичка средства настала су у различитим контекстима и с различитом наменом, стога је очекивано да постоје разлике у погледу обима и дубине при обради уџбеничких садржаја.

универзитетске наставе српског као страног језика (то су: Zenčuk i др 1986; Sokalј 1996). Поменута уѝбеничка остварења доносе најширу и најдубљу обраду наставних садржаја, као и разноврсне лингвометодичке текстове и задатке за вежбање, којима се унапређују и грама-тичка и лексичка компетенција.

3.1. Медицинска лексика у уѝбеницима српског као сѝраног језика

Састав тематског медицинског лексикона ексцерпираног из уѝбеничке грађе вероватно се најјасније уочава ако се лексичке јединице распореде по принципу систематског речника (а не абecedним/азбучним редом). Наша грађа сродна је следећим поглављима у лексикографском извору те врсте који нам је био доступан: (1) „Антропологија”, (2) „Физиологија”, (3) „Медицина”, (4) „Хигијена” (уп. Јovanović, Atanacković 1980: 759–785).

Ако се наш корпус посматра из перспективе *минималних лексичких и грамаѝички сѝруктура* у српском као страном језику (Б1 или *праг ниво*), јединице које смо ексцерпирани припадају тематској целини „Тело и брига о њему”, у којој су издвојене потцелине: (1) делови тела (2) болест, здравље, занимања, (3) емотивно-психолошко-физиолошка стања, (4) хигијена и брига о телу; (5) кретање, животни циклус; (6) одећа и обућа (уп. Dražić 2008: 56).

Лексеме и лексичке спојеве из корпуса условно смо распоредили у тематске групе (целине), које смо издвојили имајући у виду претходно поменуто класификације (уп. Јovanović, Atanacković 1980; Dražić 2008).¹¹ Јединце унутар издвојених група поређане су слично као у систематском речнику, с тим што је њихов распоред условљен саставом ексцерпирание грађе, као и наменом тематског вокабулара (за медицинску струку). При навођењу јединица унутар одређене тематске целине пошли смо од општијих према конкретнијим значењима, а азбучни низ примењен је ако су јединице приближног нивоа општости:

1. Делови тела и телесне функције:

организам, тело, глава, лице, образ, брада, чело, обрва, око, ухо, средње ухо, нос, уста, језик, крајник, мозак, врат, грло, рука, лакат, шака, нога, бутина, колено, лист, стопало, зглоб, прст, груди, леђа, кожа, кожни, бубрег, желуца, јетра, кичма, мишић, плућа, срце, срчани, стомак, слепо црево, жуч, вена, крв, крвни, зуб, зубни, кутњак, млечњак, очњак, секутић, температура, притисак, пулс, свест, изгубити свест, апетит, имати/немати добар апетит, гутање, гутати, дисање, дисати, јести, пити/попити, спавати.

¹¹ Израз *тематска група* употребљавамо у ширем смислу него што се дефинише у лексикологији (уп. Dragičević 2007: 236–237). Тематска група спада у лексичке скупове издвојене према општости: „више је од [осталих] група заснована ванјезички и због тога јој се оспорава језичка системност” (Dragičević 2007: 236). Поменуто одлика посебно је уочљива у скупинама које издвајамо у овом раду.

2. Болести и физиолошка стања:

здравље, отпоран, отпорност, исцрпљеност, малаксалост, малокрвност, несвест, несаница, нервоза, језа, стање, бесвесно стање, болестан, болешљив, болеснички, болеснички кревет, умор, уморан, исцрпљен, малокрван, осетљив, болети, заболети, разболети се, боловати, преболети, прележати, болест, заразна болест, инфективна болест, непрелазна болест, прелазна болест, унутрашња болест, хронична болест, тешка болест, ретка болест, психичка болест, срчана болест, очна болест, дечја болест, бол, бол у стомаку, бол у мишићима, мучити, мучи ме/га несаница, мучи ме/га реума, позлити, смучити се, повраћати, онесвестити се, освестити се, осећати умор, осећати језу, осећати бол у мишићима, осећати се лоше, осећати се уморно, ослабити, зараза, заразити се, инфицирати се, инфекција, микроби, мука, мучнина, повраћање, вртоглавица, главобоља, кијавица, цурење носа, кашаљ, велики кашаљ, прехлада, назеб, грип, прехладити се, кашљати, кијати, заушке, алергија, алергија на пеницилин, ангина, астма, бронхитис, дијабетес, реума, срчана мана, тровање, туберкулоза, упала, упала грла, упала плућа, упала средњег уха, дифтерија, жутица, колера, куга, маларија, мале богиње, менингитис, грозница, напад, напад грознице, напад кашља, срчани напад, запаљење, акутно запаљење, хронично запаљење, јако запаљење, лупање срца, обољење, обољење срца, обољење желуца, обољење очију, обољење јетре, психичко обољење, патити, патити од астме, патити од реуме, повреда, лака повреда, тешка повреда, ишчашење, угануће, прелом, потрес мозга, сломити, сломити руку, повредити, ударити се, ударити се у колено, уганути, уганути ногу колону, ишчашити, ишчашити ногу у колону, задобити, задобити повреду, отеченост, отечен, загнојен, загнојени крајници, загнојен зуб, каменац, каријес, бубуљица.

3. Лечење и опоравак:

пацијент, болесник, болесница, ићи/отићи лекару, ићи/отићи код лекара, жалити се, жалити се на болове у стомаку, лечење, болничко лечење, преглед, дати/давати крв на преглед, специјалистички преглед, прегледати, вршити преглед, вршити рендгенски преглед, инјекција, дати/давати инјекцију, примити/примати инјекцију, вакцинисати се, вакцинисати се против грипа, лечити, неговати, примити/примати пацијента, дијагноза, поставити дијагнозу, прва помоћ, пружити прву помоћ, вештачко дисање, послушати, послушати плућа, снимати/снимити, снимати/снимити плућа, снимати/снимити срце, измерити/мерити притисак, измерити/мерити температуру, рендген, снимак, упут, упут за преглед, операција, терапија, зубарски, пломбирати, рецепт за лек, пити/попити лек, узети/узимати лек, испирати, испирати грло, исхрана, правилна исхрана, дијетална исхрана, дијета, строга дијета, држати дијету, преписати, преписати лек, преписати строгу дијету, преписати боловање, преписати мировање, компликација, контрола, контролисати, контролисати притисак, боловање, отворити боловање, затворити боловање, лежати код куће, лежати у болници, болничка соба, болнички кревет, опоравак, опоравити се, опорављати се, оздравити, лечити се, излечити, излечити се.

4. Лекови, препарати и медицинска средства:

витамин, витамин Це, течност, чај, лек, антибиотик, аспирин, капсула, пилула, прашак, сируп, сируп за кашаљ, таблета, таблета против болова у мишићима, таблета против главобоље, хематоген, капи за нос, капи за очи, пеницилин, вакцина, вакцина против грипа, анестезија, пломба, амонијак, јод, сода бикарбона, шприц, вата, газа, завој, облога, фластер, термометар, топломер, микроскоп, зубарска столица, носила, бели мантил.

5. Здравствена служба и професије у здравству:

здравство, здравствени, здравствена заштита, здравствена служба, здравствено осигурање, здравствени картон, болница, дом здравља, клинички, клинички центар, поликлиника, диспанзер, дечји диспанзер, амбуланта, хитна помоћ, позвати хитну помоћ, кола хитне помоћи, ординација, лекарска ординација, лабораторија, апотека, здравствени радник, медицинско особље, медицинска сестра, болничар, болничарка, доктор, докторка, лекар, лекарски, лекарски позив, изабрани лекар, лекар опште праксе, теренски лекар, лекар специјалиста, специјалиста за унутрашње болести, специјалиста за ухо, грло и нос, оториноларинголог, офталмолог, дерматолог, кардиолог, психијатар, неуропсихијатар, гинеколог, педијатар, хирург, рендгенолог, зубар, зубни лекар, стоматолог, терапеут, бабица, апотекар, апотекарка.

Тематске групе могу бити успостављене и другачије – овде не доносимо коначно решење него прелиминарни систематски медицински вокабулар (базиран на нашем корпусу) који треба унапређивати. Подразумева се да ће наставник поред доступних уџбеника користити и сопствене дидактичке материјале које креира према потребама полазника медицинске струке.¹² У наредном потпоглављу изнећемо запажања о горе приказаном тематском вокабулару, као и методичке коментаре о његовој примени у оспособљавању студената медицине за комуникацију са саговорницима у професионалном контексту.

3.2. Методички аспекти медицинског лексикона ексцерпираниог из уџбеничког корпуса

Многе од ексцерпираних јединица представљају и део општег лексикона и део терминсистема медицинске струке, што потврђују лексикографски извори, на пример, називи делова тела и називи телесних функција припадају и општем и специјалном (медицинском) вокабулару (уп. Реџник 2007; Мићић 2011). Стога је наставна обрада поменутих лексема и лексичких спојева методички оправдана на почетном нивоу. Тиме је полазницима медицинске струке омогућено да се што раније укључе у професионалну праксу (дакле, пре Б1 нивоа за који је предвиђено овладавање језиком струке).

¹² О питањима везаним за креирање наставе (курикулума, курса, наставних активности) према потребама полазника, в. Ђоровић 2015. О специфичностима *наставе језика за посебне намене* у односу на *наставу ошћег језика*, в. Радојковић Илић 2016.

На општем курсу предвиђено је да се *колокацијска комбијениција* развија на Б2 нивоу (Dražić 2014: 239). Међутим, на курсу који је прилагођен језику струке оправдано је да се најфреквентније и најкорисније колокације уведу на А нивоу.¹³ На пример, следећи лексички спојеви познати су већини говорника општег језика, а уједно представљају и термилошке колокације, што потврђује лингвистичка литаратура (уп. Мићић 2004): *слепо црево, средње ухо, заразна болест, дечја болест, ујала ђрла, велики кашаљ, мале боџиње* и др.

У наставу за студенте медицине треба увести лексичке јединице које нису заступљене у уџбеницима. На пример, ако постоје лексеме *зараза, заразан, паразитски се, инфекција, инфективан, инфицирају се*, онда треба додати лексеме *заражен* и *инфициран*, а студенте треба усмерити да упореде значења придевских речи *заразан* и *заражен* односно *инфективан* и *инфициран*. Формирање поменутих најужих тематских подгрупа доводи нас до потребе да се изради *системајски медицински речник српског као страног језика* (за дидактичке сврхе). Поменуто дидактичко средство употребљавало би се уз постојећи медицински речник (Мићић 2011), у коме су одреднице поређане абecedним/азбучним редом.

Обратићемо пажњу на глаголе будући да полазницима омогућавају да формирају реченицу, самим тим и да учествују у комуникативном процесу. Већина глаголских лексема ексцерпираних из уџбеничке грађе налази се у оба речника глагола (в. Бабић 2011; Petrović, Dudić 1986). У поменутих речницима нису заступљене лексеме: *вакцинисају се, заболети, паразитски се, излечити, инфицирају се, ишчашити, кијати, онесвесити се, ојоравити се, ојорављати се, осветити се, ослабити, љомбирати, преболети, преблејати, повраћати, позлити, смучити се, уганути, ударити се*. Глаголи *неговати, снимати* и *снимити* налазе се у једном речнику (в. Petrović, Dudić 1986). Глагол *послушати* наведен је у оба речника, с тим што није заступљена семантичка реализација која се јавља у корпусу (*Прво морам да Вас послушам. Дишито дубоко на уста*). Наведени налази указују на потребу да се формира *минимални речник српског као страног језика медицинске струке* (за дидактичке сврхе).

Наш корпус садржи више типова синтаксичких конструкција повезаних с темама из области здравства, о чему ћемо посебно говорити другом приликом. У овом раду дајемо опште методичке препоруке.

- (а) Конструкције с глаголима *бити* и *имати* у којима се јавља граматички субјекат – имају високу методичку вредност јер су полазницима добро познате из општег језика (*Исцрпљен сам; Пацијент је исцрпљен, уморан, малокрван; Да ли сте малокрвни?*). За студенте медицине значајно је што се ови структурно-семантички типови јављају и у говору пацијента и у говору лекара, па се тиме студентима медицине омогућава да разумеју пацијента, као и да опишу

¹³ Овом приликом се не бавимо *колокацијским аспектном* (ово питање захтева засебан простор за разматрање). О колокацијама у српском као страном језику, в. Dražić 2014: 223–240.

његово здравствено стање другом лекару и да забележе тај опис у документацији. Помоћу једноставних вежби (типа *дрил*) полазници ће успешно овладати великим бројем именичких јединица (именица, именичка синтаagma) и придевских јединица (придев, придевска синтаagma). Поменути глаголима може се придружити и прелазни глагол *осећајти* (*Осећам умор, језу, бол у мишићима; Пацијент осећа умор, језу, бол у мишићима*), као и повратни глагол *осећајти се* (*Осећам се лоше, исцрљено, уморно; Пацијент се осећа лоше, исцрљено, уморно*).

- (б) Разнотипске конструкције с логичким субјектом и бесубјекатске конструкције (и једне и друге с неглаголским и глаголским предикатом) – вероватно су тешке за полазнике на основном нивоу. Међутим, пожељно је да студенти медицине овладају овим синтаксичким моделима јер су веома чести у здравственој пракси, како у говору пацијента тако и у говору лекара (*Боли ме глава; Мука ми је; Позлило ми је; Смучило ми се; Сјава ми се; Пацијент боли глава; Пацијенту је мука; Пацијенту је позлило; Пацијенту се сјава*).
- (в) Субјекатско-предикатске конструкције с непрелазним, прелазним и повратним глаголима – представљају део вокабулара ексцерпираног из уџбеничке грађе. Значајне су за студенте медицине јер имају високу фреквенцију у медицинској струци и уједно преносе значења која се не могу увек пренети другим структурно-семантичким типовима. Заступљене су и у говору пацијента и у говору лекара (*Ишчистио сам зглоб; Прехладио сам се, кашљем, кијам. Пацијент се није вакцинисао против грипa. Пацијент је прележао мале богиње*). Постоје могућности да се глаголи овог типа замене глаголом *имати* (*Имам прехладу, кашаљ, кијавицу; Пацијент има прехладу, кашаљ, кијавицу*).
- (г) У корпусу се јављају и перифрастички изрази типа: *снимити илућа / урадити снимак илућа, прегледати срце / урадити преглед срца*. Исто тако, поред глагола *прегледати* јавља се и декомпоновани глагол *вршити преглед* (*вршити рендгенски преглед*).
- (ђ) Заступљени су глаголи из општег лексикона у устаљеним изразима везаним за тематику здравства: *ојтићи лекару, ићи редовно на контролу, ијти лекове, лежати у болници*.

На крају, препоручујемо да се у настави прилагођеној професионалним потребама студената медицине првенствено обрађују примарна значења тематске лексике из области здравства.¹⁴ Наша грађа садржи фраземе, паремије и сентенце: *здрав као дрен, живети као бубрег у лоју, бранити се рукама и ногама, једва се држати на ногама; У здравом телу здрав дух; Боље стречићи него лечити; Здравље на уста улази; Чизма главу чува, шубара је квари; Док је човек здрав, и вода му је слајка; Ако се кијавица лечи, проћи ће за седам дана, ако се не лечи, [проћи ће] за недељу*

¹⁴ Примарна значења наводе се и у минималним лексичким и граматичким структурама српског као страног језика (уп. Dražić 2008).

дана. Наставник може да, након што полазници овладају примарним семантемама тематске лексике, уведе идиоматизоване изразе у којима се јављају обрађене (студентима познате) лексеме. Претходно наведеним могу се придружити и други изрази: *прележати децје болести, бити слепо црево, бити (нечија/некоме) десна рука, немају образа, седеју на ушима* и сл. Ова препорука се посебно односи на соматизме, за које су истраживања потврдила да се одликују изразитим семантичким, асоцијативним, симболичким, деривационим и фразеолошким потенцијалом (в. Štrbac, Štasni 2017). Наведени типови примера спадају у културолошки маркиране језичке јединице и погодни су за развој интеркултуралне компетенције у српском као страном језику медицинске струке.¹⁵

4. ЗАКЉУЧАК

Сходно захтевима које поставља актуелни образовни, друштвени и културолошки контекст, лингводидактика се сусреће с новим теоријским и практичним питањима. У том смислу, овај рад се бави *српским као страним језиком медицинске струке* на почетном нивоу знања. У недостатку дидактичких средстава специјално намењених страним студентима медицине (који студирају у Србији) наставници користе уџбенике општег курса. Научно је оправдано да се испитају могућности доступних уџбеника за примену у настави прилагођеној професионалним потребама полазника медицинског профила.

У овом раду испитан је лексички потенцијал корпуса састављеног од 12 уџбеника српског као страног језика намењених основном нивоу општег курса, а објављених у Србији и иностранству између 1986. и 2011. године. Лексика је изабрана због њеног значаја у овладавању језиком струке, као и због афирмативног искуства које је донела примена лексичког приступа у досадашњем наставном раду са студентима медицине.

Анализа уџбеничких садржаја везаних за тематику здравства показује да корпус посматран као целина има висок лексички потенцијал. Постојећи дидактички ресурси омогућавају наставнику да селекује и прилагоди садржаје за наставу намењену студентима медицине на почетном нивоу.

Тематска медицинска лексика може се условно разврстати у пет тематских група, при чему су јединице унутар издвојених група поређане слично као у систематском речнику: (1) Делови тела и телесне функције; (2) Болести и физиолошка стања; (3) Лечење и опоравак, (4) Лекови, препарати и медицинска средства; (5) Здравствена служба и професије у здравству.

Овладавање лексиком у српском као станом језику медицинске струке треба спроводити интегрисано са усвајањем синтаксичких конструкција, уз постепено увођење интеркултуралне компетенције.

¹⁵ О интеркултуралној компетенцији у језику струке, в. Hornjak i dr. 2017.

Истраживање лексичког потенцијала у уџбеницима српског као страног језика намењеним за основни ниво знања довело је до одређених питања која треба решавати у вези са *српским као страним језиком медицинске струке*. Издвајају се методичка питања која се односе на – (1) систематски медицински речник српског као страног језика (за дидактичке сврхе) и (2) минимални речник српског као страног језика медицинске струке (опет, за дидактичке сврхе).

Извори

(а) Уџбеници

- Babić 1991a: S. Babić, *Serbo-Croatian for Foreigners 1*, Beograd: Kolarčev narodni univerzitet.
- Babić 1991b: S. Babić, *Serbo-Croatian for Foreigners 2*, Beograd: Kolarčev narodni univerzitet.
- Bjelaković, Vojnović 2004: I. Bjelaković, J. Vojnović, *Naučimo srpski 1*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Ćorić 1991: B. Ćorić, *Srpskohtvatski za strance. Serbo-croatian for Foreigners*, Beograd: MSC.
- Ćorić, Nikitović 2005: B. Ćorić, Z. Nikitović, *Srpski za strance. Serbian Language for Foreigners*, Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Danilović 2011: M. Danilović, *Step by Step Serbian*, Beograd: Kornet.
- Duškov i dr. 2011: M. Duškov, A. Korytowska, I. Sawicka, *Српски језик 1*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Liber, Prpa 2011: K. Liber, S. Prpa, *Priručnik za srpski kao strani jezik*, Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego.
- Selimović Momčilović, Živanić 2007: M. Selimović Momčilović, Lj. Živanić, *Srpski jezik za strance. Početni tečaj*, Beograd: Institut za strane jezike.
- Sokalj i dr. 1996: Н. И. Сокаль, С. В. Зайцева, Б. Вукович, *Сербский язык*, Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского Университета.
- Trofimkina, Drakulić Prijma 2011: О. И. Трофимкина, Д. Дракулич Прийма, *Сербский язык. Начальный курс*, Санкт-Петербург: Издательство КАРО.
- Zenčuk i dr. 1986: В. Н. Зенчук, Е. Ђоканович Михайлова, М. П. Киршова, М. Маркович, *Учебник сербохрватског језика*, Москва: Издательство Московского Университета.

(а) Речници

- Babić 2011: B. Babić, *Naučimo srpski 1 i 2 – Rečnik glagola*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Jovanović, Atanacković 1980: R. Jovanović, L. Atanacković, *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
- Mićić 2011: S. Mičić, *Medicinski rečnik: englesko-srpski, srpsko-engleski*, Beograd: Zavod za udžbenike.

- Petrović, Dudić 1986: V. Petrović, K. Dudić, *Rečnik glagola sa gramatičkim i leksičkim dopunama*, Beograd: Zavod za udžbenike.
- Rečnik 2007: M. Nikolić (red. i ur.), *Rečnik srpskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska.

Литература

- Brborić 2007: V. Brborić, Srpski jezik kao strani na Medicinskom fakultetu u Beogradu, u: M. Dešić (ur.), *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, Beograd: Filološki fakultet, 287–295.
- Dragičević 2007: R. Dragičević, *Leksikologija srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
- Dražić 2008: J. Dražić, *Minimalne leksičke i gramatičke strukture u srpskom kao stranom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Dražić 2014: J. Dražić, *Leksičke i gramatičke kolokacije u srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Đorđević 2018: K. Đorđević, Udžbenici i priručnici srpskog kao stranog, *Lingvističke aktuelnosti*, 31, Beograd, 20–33.
- Đorović 2015: D. Đorović, *Analiza potreba u nastavi stranog jezika struke*, Beograd: Filozofski fakultet.
- Filipović 2013: V. Filipović, Problem usvajanja pasivne konstrukcije u nastavi engleskog jezika medicinske struke, u: N. Silaški, T. Đurović (ured.), *Aktuelne teme engleskog jezika nauke i struke u Srbiji*, Beograd: Ekonomski fakultet, 231–242.
- Hornjak i dr. 2017: S. Hornjak, D. Đorđević, K. Marković, Interkulturalna kompetencija u nastavi stranog jezika struke, *Nasleđe*, 38, Kragujevac, 55–65.
- Jovanović 2014: J. Jovanović, Instrukivni stil farmaceutskih uputstava, *Uzdanica*, 11/1, Jagodina, 11–27.
- Kočović 2015: M. Kočović, Osobnosti jezika medicine u engleskom i u srpskom jeziku: nazivi za oboljenja, lekove i lekovita sredstva – kontrastivni pristup, u: M. Kovačević (ured.), *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, VI/1, Kragujevac: FILUM, 185–193.
- Krajišnik 1992–1993: V. Krajišnik, Bibliografija jugoslovenskih radova o srpskohrvatskom jeziku kao stranom (1960–1990), *Živi jezici*, XXXIV–XXXV/1–4, Beograd, 184–203.
- Krajišnik 2016: V. Krajišnik, *Leksički pristup srpskom kao stranom jeziku*, Beograd: Filološki fakultet.
- Lojanica, Todorović 2009: M. Lojanica, J. Todorović, Stilske adaptacije prilikom prevođenja različitih tipova medicinskih tekstova, u: A. Vučo, A. Ignjačević, M. Mirić (ured.), *Jezik struke: teorija i praksa*, Beograd: Univerzitet, 685–697.
- Lompar 2017: V. Lompar, *Srpski s lakoćom. Priručnik za predavače srpskog kao stranog jezika*, Beograd: MSC.
- Marković 2014: J. Marković, Jezik medicine između nerazumevanja i višeznačnosti, u: M. Kovačević (ured.), *Srpski jezik, književnost, umetnost*, Knj. 1, *Višeznačnost u jeziku*, Kragujevac: FILUM, 45–51.
- Marinković 2003: N. Marinković, O mogućnosti sticanja komunikativne kompetencije pre gramatičke kompetencije, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 31/1, Beograd: MSC, 285–291.

- Marinković 2016: N. Marinković, Distribucija gramatičkih kategorija u nastavi srpskog kao stranog jezika, u: V. Krajišnik (ur.), *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III*, Beograd: Filološki fakultet.
- Mićić 2004: S. Mičić, *Nazivi bolesti i poremećaja u engleskom i srpskom jeziku*, Beograd: Beogradska knjiga.
- Mićić 2006: S. Mičić, Engleski i srpski termini za bolesna stanja: interdisciplinarni pogled, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 49/2, Novi Sad 267–275.
- Mićić 2008: S. Mičić, Zastupljenost srpskih termina u našim medicinskim leksikografskim izdanjima, *Slavistika*, XII, Beograd, 309–316.
- Mićić 2009: S. Mičić, Izvorna nastava engleskog jezika za studente medicine, u: A. Vučo, A. Ignjačević, M. Mirić (ured.), *Jezik struke: teorija i praksa*, Beograd: Univerzitet, 483–488.
- Mićić 2009: S. Mičić, *Studije o jeziku medicine u engleskom i srpskom*, Beograd: Beogradska knjiga.
- Mićić 2013: S. Mičić, Uticaj engleskog jezika medicine na „male” jezike medicine, u: V. Polovina, J. Vučo (ur.), *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima*, Knj. 2, Beograd: Filološki fakultet, 353–362.
- Mićić Kandijaš 2017a: S. Mičić Kandijaš, *English in medicine and related sciences*, Beograd: Medicinski fakultet, CIBID.
- Mićić Kandijaš 2017b: S. Mičić Kandijaš, Leksikološki i leksikografski aspekti prevođenja engleskih medicinskih izraza na srpski, u: P. Piper, V. Jovanović, *Slovenska terminologija danas*, Beograd: SANU, 625–636.
- Mićić, Marković 2011: S. Mičić, V. Marković, Grčko-latinska medicinska terminologija kao osnova u savremenom engleskom i srpskom, A. Ignjačević i dr. (ur.), *Jezik struke: izazovi i perspektive*, Beograd: Društvo za strane jezike i književnosti Srbije, 837–844.
- Mićić, Sinadinović 2013: S. Mičić, D. Sinadinović, Anglizmi u jeziku medicinske nauke i struke, u: N. Silaški, T. Đurović (ured.), *Aktuelne teme engleskog jezika nauke i struke u Srbiji*, Beograd: Ekonomski fakultet, 93–104.
- Mićić Kandijaš, Mijomanović 2016: S. Mičić Kandijaš, S. Mijomanović, Contrastive analysis of students’ translation of popular medical discourse, *Primenjena lingvistika*, 17, Beograd, Novi Sad, 239–249.
- Mirić 2014: M. Mirić, *Odnos jezika struke prema opštem jeziku na primeru francuskog jezika u oblasti zdravstva*, Doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet.
- Nikolić 2020: M. Nikolić, Bibliografija srpskog kao stranog jezika (1991–2018), u: V. Krajišnik (ur.), *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi IV*, Beograd: Filološki fakultet, 593–626.
- Nikolić 2021: M. Nikolić, Oblici reči u srpskom kao stranom jeziku: metodički potencijal dosadašnjih istraživanja, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 50/1, Beograd, 305–316.
- Nikolić 2023: M. Nikolić, Metodički potencijal naučnih (konferencijskih) zbornika *Srpski jezik u teoriji i praksi I–IV* (2007–2020), u: V. Krajišnik (ur.), *Srpski jezik u teoriji i praksi V*, Beograd: Filološki fakultet, 19–29.
- Novaković 2022a: A. Novaković, Analiza studijskih programa *Srpski kao strani jezik* na filološkim i filozofskim fakultetima u Republici Srbiji, *Metodički vidici*, 13, Novi Sad, 13–39.

- Novaković 2022b: A. Novaković, *Udžbenički komplet u nastavi srpskog kao stranog jezika*, Niš: Filozofski fakultet.
- Novaković 2022c: A. Novaković, *Uvod u metodiku nastave srpskog kao stranog jezika*, Niš: Filozofski fakultet.
- Novaković 2023: A. Novaković, Nastava srpskog kao stranog jezika na Radničkom univerzitetu u Kruševcu, u: V. Krajišnik (ur.), *Srpski jezik u teoriji i praksi V*, Beograd: Filološki fakultet, 237–247.
- Papaz 2013: M. Papaz, Razlike u upotrebi modalnih glagola u u uputstvima za upotrebu lijekova u srpskom i njemačkom jeziku, *Radovi Filozofskog fakulteta*, 15/1, Istočno Sarajevo, 249–260.
- Radojković Ilić 2016: K. Radojković Ilić, Nastava jezika za posebne namene kao zasebno područje didaktike, *Metodički vidici*, 7, Novi Sad, 403–422.
- Raković 2017: M. Raković, Obrada naučnog funkcionalnog stila u srednjoj medicinskoj školi (korelacija sa stručnim predmetima), *Učenje i nastava*, III/3, Beograd, 517–530.
- Raković 2018: M. Raković, Sintaksičke odlike pisanog diskursa struke učenika srednje medicinske škole, *Lipar*, 68, Kragujevac, 227–240.
- Redli 2023: J. Redli, *Da li je vaš čas nemi film? Razvijanje veštine govorenja u drugom/ stranom jeziku (na primerima časova srpskog jezika)*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Sinadinović 2014: D. Sinadinović, Prilagođenost govora lekara široj populaciji, u: M. Kovačević (ur.), *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, V/1, Kragujevac: FILUM, 339–347.
- Sinadinović 2015: D. Sinadinović, Diskurs moći u interaciji između lekara i pacijenta, u: M. Kovačević (ur.), *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, VI/1, Kragujevac: FILUM, 205–216.
- Sinadinović 2016: D. Sinadinović, Odlike diskursa medicinskog susreta, u: M. Kovačević (ur.), *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, VII/1, Kragujevac: FILUM, 317–326.
- Sinadinović 2017a: D. Sinadinović, Žanr medicinskog susreta – intervju ili običan razgovor, u: M. Kovačević (ur.), *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, VIII/1, Kragujevac: FILUM, 231–239.
- Sinadinović 2017b: D. Sinadinović, *Jezički aspekti interakcije lekara i pacijenta u engleskom i srpskom*, Doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet.
- Stipčević 2019: B. Stipčević, Srpski dativ kao strani: razgovorni jezik i udžbenici, *Književnost i jezik*, LXVI/3–4, Beograd, 343–355.
- Stijović, Lekić 2016: R. Stijović, J. Lekić, O nekim terminološkim problemima u jeziku medicine, *Godišnjak za srpski jezik*, 14, Niš, 257–262.
- Štasni 2002: G. Štasni, Hiperonimijski i hiponimijski odnosi u medicinskoj terminologiji sa leksikološkog i leksikografskog stanovišta, u: *Deskriptivna leksikografija standardnog jezika i njene teorijske osnove*, Beograd, Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU, Matica srpska, 251–260.
- Štrbac, Štasni 2017: G. Štrbac, G. Štasni, *Somatizmi i konceptualizacija stvarnosti u srpskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Vukčević Lacković 2016: B. Vukčević Lacković, Primena mapa uma u nastavi medicinskog engleskog jezika struke, u: M. Kovačević, J. Petković (ured.), *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, VII/1, Kragujevac: FILUM, 369–379.

ZEO 2003: *Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocjenjivanje*, D. Bogojević i dr. (prevod), Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.

Milka V. Nikolić

SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE FOR THE MEDICAL PROFESSION: LEXICAL POTENTIAL OF TEXTBOOKS INTENDED FOR THE BEGINNER LEVEL

Summary

The subject of this paper refers to Serbian as a foreign language for specific purposes, and Serbian is considered as a foreign language for the professional needs of medical students at the beginner level of knowledge. For now, we do not have a textbook specifically intended for students of the medical profession, therefore teachers rely on didactic resources provided for general courses. The aim of this paper is to examine the lexical potential of the existing textbooks for use in the beginner-level classes attended by medical students. The corpus consists of 12 textbook publications, published in Serbia and abroad between 1986 and 2011. The content analysis method and descriptive method are applied. The analysis of textbook contents at the beginner level related to health topics (parts of the body, going to the doctor, illness, treatment) shows that the corpus viewed as a whole has a high lexical potential. Existing textbooks make it possible to find lexical units and syntactic constructions suitable for teaching Serbian as a foreign language intended for medical students at the beginner level. The task of future research is to form courses in Serbian as a foreign language of the medical profession, as well as to create didactic tools aligned with the professional needs of healthcare workers.

Keywords: Serbian as a foreign language, language of the medical profession, lexical potential, textbook, beginner level of knowledge, competence, lexical item

*Примљен: 26. фебруар 2023. године
Прихваћен: 10. март 2024. године*